

Nowe stanowisko iglicy małej *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) (Odonata: Coenagrionidae) w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym

New locality of the Pygmy Damselfly *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) (Odonata: Coenagrionidae) in the Tricity Landscape Park

Dariusz KONOPKO

ul. Dedala 8/2/9, 81-197 Gdynia; e-mail: darkon27@wp.pl

Iglica mała (*Nehalennia speciosa*) to w Polsce stenotop, zasiedlający głównie drobne, naturalne zbiorniki wodne, o powierzchni poniżej 1 ha. Jest ona ściśle związana z roślinnością turzycową występującą na obrzeżach niewielkich jezior i zbiorników dystroficznych oraz na torfowiskach sfagnowych, głównie z dużym udziałem turzycy bagiennej *Carex limosa* L. i nitkowej *C. lasiocarpa* EHRH. oraz roślinności zanurzonej w wodzie, złożonej z mchów torfowców *Sphagnum* sp. i innych, np. *Utricularia* sp. (BERNARD 1998; BERNARD 2004; BERNARD, DARAŻ 2008).

Obszar współczesnego występowania *N. speciosa* w Polsce jest ograniczony niemal wyłącznie do obszarów na północ od 53° szerokości geograficznej północnej i lokalnie do wschodu kraju. Dotychczas odkryto 75 stanowisk. Za współczesne uznano 44 populacje stwierdzone po roku 1990, a niemal każdy rok przynosi nowe odkrycia (np. GAWROŃSKI 2004; CZACHOROWSKI, CZACHOROWSKI 2009). Wzrost liczby znanych stanowisk jest głównie skutkiem zintensyfikowanych badań odonatologicznych przeprowadzonych w ostatnich 20 latach (BERNARD 1998, 2004; BERNARD i in. 2009; BERNARD, BUCZYŃSKI 2008; BERNARD, WILDERMUTH 2005).

W Trójmiejskim Parku Krajobrazowym (TPK) iglicę małą odkryto w lipcu 2006 r., odnotowując imagines gatunku w niewielkim, śródleśnym jeziorze dystroficznym,

położonym około 1,1 km na NE od miejscowości Kamień, w gminie Szemud. Jezioro otoczone jest przez torfowisko wysokie z nasuwającym się na lustro wody płem torfowcowym, z przybrzeżnym pasem wąskolistnych turzyc, złożonym głównie z turzycy nitkowej *C. lasiocarpa* z niewielką domieszką turzycy bagiennej *C. limosa*, odrobiną szaleju jadowitego *Cicuta virosa* (L.) i siedmiopalecznika błotnego *Comarum palustre* L. Przed 2006 r., obserwacje odonatologiczne prowadzono w TPK jedynie nad większymi jeziorami parku, takimi jak: Pałsznik, Wygoda, Bieszkowickie i Zawiat, w ramach badań nad ważkami jezior lobeliowych (WENDZONKA 2004). Mniejszych zbiorników dystroficznych nie brano pod uwagę. Dopiero prace na rzecz „Atlasu rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce” (BERNARD i in. 2009) sprawiły, że zaczęto obserwować tam ważki. W efekcie w 2006 r. w Kamieniu odkryto to stanowisko *N. speciosa* (KONOPKO 2007) a w listopadzie 2009 r. utworzono dla niej całoroczną strefę ochronną.

W połowie lipca 2009 r. odkryto nowe stanowisko *Nehalennia* na torfowisku wysokim graniczącym od północnego wschodu z jeziorem Zawiat. Jezioro położone jest w pobliżu miejscowości Bieszkowice, w powiecie wejherowskim, w gminie Wejherowo (UTM: CF24).

Torfowisko od południowego wschodu, południa, południowego zachodu i zachodu

otaczają niewysokie wzniesienia morenowe porośnięte przez las iglasty, z klasy *Vaccinio-Piceetea* BR.-BL. 1939, głównie przez sosnę zwyczajną *Pinus sylvestris* L. z domieszką dębu *Quercus petraea* (MATTUSKA) LIEBL., miejscami buka *Fagus sylvatica* L., kruszyny *Frangula alnus* MILL. i świerka *Picea abies* (L.) Karst., a przy podtopionych brzegach torfowiska brzozy *Betula pubescens* EHRH., olszy czarnej *Alnus glutinosa* (L.) GAERTN. i wierzby szarej *Salix cinerea* L.

Centralnym punktem torfowiska jest zbiornik dystroficzny o powierzchni kilkunastu arów, z nasuwającym się na lustro wody płem torfowcowym. Od jeziora Zawiat zbiornik oddzielony jest szerokim na 90 m pasem boru bagiennego *Vaccinio uliginosi-Pinetum sylvestris* KLEIST, 1929.

W odróżnieniu od pierwszego stanowiska stwierdzonego w TPK, głównym gatunkiem porastającym brzegi płu torfowcowego jest turzycy bagienna *C. limosa*. Turzycy nitkowatej *C. lasiocarpa* zwykle brak, a jeżeli występuje, to sporadycznie. Najczęściej pomiędzy łądkami turzycy bagiennych można dostrzec rośliczki: długolistną *Drosera anglica* HUDS. i pośrednią *Drosera intermedia* HAYNE, a nieco dalej od lustra wody: welniankę wąskolistną *Eriophorum angustifolium* HONCK., przygielkę białą *Rhynchospora alba* (L.) VAHL. i bagnicę torfową *Scheuchzeria palustris* L. Roślinność zanurzona w wodzie to głównie *Sphagnum* spp. i *Utricularia* spp., zalane części helofitów, żywych i obumarłych, i w kilku miejscach grążel żółty *Nuphar lutea* (L.) SIBTH. et SM.

Zbiornik ma urozmaiconą linię brzegową (Fot.). Iglice przebywają głównie w jego częściach: północnej, północno-zachodniej i północno-wschodniej, pomiędzy łądkami turzycy bagiennych w dużym rozproszeniu. Na 1 m² obserwowano najczęściej od 1 do 3–4 osobników, a na wielu powierzchniach wyniki kontroli były zerowe.

Jest to populacja raczej niewielka. W VII 2009 r. odnotowano tylko kilkanaście samców i dwa tandemy. 16 VI 2010 r. zaobserwowano tylko 25 ♂♂, 2 ♀♀ i 4 tandemy, a 5 VII doliczono się 70 osobników na całej długości brzegu zbiornika. Wcześniej na torfowisku Zawiat nie obserwowano tego gatunku, można więc przypuszczać, że kolonizacja nowego miejsca dokonała się w zasadzie na naszych oczach. Najbliższe znane stanowisko iglicy w TPK znajduje się w okolicach miejscowości Kamień i jest oddalone od torfowiska Zawiat o około 2,8 km w kierunku południowym.

Torfowisko Zawiat odwiedzano stale od 2006 r. Obserwowano na nim ważki związane ze zbiornikami dystroficznymi, ale

Fot. Zbiornik zasiedlony przez *Nehalennia speciosa* na torfowisku Zawiat – widok od strony północno-zachodniej.

Phot. Water body in the peat bog Zawiat inhabited by *Nehalennia speciosa*. View from its north-western part.

bliska obecność jezior lobeliowych (Bieszkowickiego i Zawiat) powodowała, że na torfowisko zalatywały także inne ważki, mniej związane z wodami dystroficznymi, jak: *Anax imperator* LEACH, *A. parthenope* (SÉL.), *Brachytron pratense* (O.F. MÜLL.), *Orthetrum cancellatum* (L.) i ostatnio *Leucorrhinia caudalis* (CHARP.) (BZOMA inf. ustna). Ogółem na torfowisku zaobserwowano 33 gatunki ważek, w tym 5 chronionych: *Nehalennia speciosa*, *Leucorrhinia albifrons* (BURM.), *L. caudalis*, *L. pectoralis* (CHARP.) i *A. subarctica* (WALK.). Pozostałe gatunki ważek to: *Lestes dryas* KIRBY, *L. sponsa* (HANSEM.), *L. virens* (CHARP.), *Ischnura elegans* (VANDER L.), *Enallagma cyathigerum* (CHARP.), *Pyrrhosoma nymphula* (SULZ.), *Coenagrion hastulatum* (CHARP.), *C. puella* (L.), *C. pulchellum* (VANDER L.), *Aeshna cyanea* (O.F. MÜLL.), *A. grandis* (L.), *A. juncea* (L.), *A. mixta* LATR., *Cordulia aenea* (L.), *Somatochlora flavomaculata* (VANDER L.), *S. metalica* (VANDER L.), *Libellula quadrimaculata* L., *Sympetrum danae* (SULZ.), *S. flaveolum* (L.), *S. sanguineum* (O.F. MÜLL.), *S. vulgatum* (L.), *Leucorrhinia dubia*, (VANDER L.), *L. rubicunda* (L.).

W przyszłości teren torfowiska planuje się objąć ochroną rezerwatową, podobnie jak szereg innych rozproszonych, śródleśnych torfowisk oraz jezior dystroficznych znajdujących się w północno-zachodniej części parku, pod wspólną nazwą „Bieszkowickie Moczary”. Pomimo tego już teraz podjęto kroki do utworzenia na terenie TPK drugiej ostoi dla tego rzadkiego gatunku. Konieczny będzie także stały monitoring stanowiska ze względu na małą liczbę występowania osobników dorosłych, oraz dalsze obserwacje gatunku w następnych latach.

Piśmiennictwo

- BERNARD R. 1998. Stan wiedzy o rozmieszczeniu i ekologii *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) (Odonata: Coenagrionidae) w Polsce. Roczn. nauk. Pol. Tow. Ochr. Przyr. „Salamanca”, 2: 67–94.
- BERNARD R. 2004. *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840), iglica mała. [w] Z. GŁOWACIŃSKI, J. NOWACKI (red.), Polska czerwona księga zwierząt, Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków i Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego, Poznań: 54–55.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P. 2008. Stan zachowania i wybiórczość siedliskowa iglicy małej *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) w Polsce. Odonatrix, 4(2): 44–60.
- BERNARD R., DARAZ B. 2008. Stan i siedlisko pe-ryferyjnej, izolowanej populacji iglicy małej *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) w południowo-wschodniej Polsce (Odonata: Coenagrionidae). Odonatrix, 4(1): 12–19.
- BERNARD R., BUCZYŃSKI P., TOŃCZYK G., WENDZONKA J. 2009. Atlas rozmieszczenia ważek (Odonata) w Polsce. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- BERNARD R., WILDERMUTH H. 2005. *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) in Europe: a case of a vanishing relict (Zygoptera: Coenagrionidae). Odonatologica, 34(4): 335–378.
- CZACHOROWSKI S., CZACHOROWSKI P. 2009. Nowe stanowiska iglicy małej *Nehalennia speciosa* (CHARPENTIER, 1840) w okolicy Dobrego Miasta (Polska północno-wschodnia). Odonatrix, 5(2): 45–47.
- GAWROŃSKI A. 2004. Nowe stanowiska iglicy małej *Nehalennia speciosa* (Odonata: Coenagrionidae) w północnej Polsce. Przegl. przyr., 15(1–2): 126–127.
- KONOPKO D. 2007. Stanowisko iglicy małej *Nehalennia speciosa* (Odonata: Coenagrionidae) w Trójmiejskim Parku Krajobrazowym. Przegl. przyr., 18(3–4): 125–128.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Dz. U. Nr 220, poz. 2237.
- WENDZONKA J. 2004. Ważki (Odonata) kaszubskich jezior lobeliowych. Parki nar. Rez. Przyr., 23(3): 395–410.

Summary

The Pygmy Damselfly *Nehalennia speciosa* inhabits mainly small natural water

bodies with the area less than 1 ha, great amount of mud sedge *Carex limosa* and slender sedge *Carex lasiocarpa* as well as submerged vegetation. In Poland, 75 sites of this species have been discovered so far of which 44 are regarded as contemporary.

In the Tricity Landscape Park, the Pygmy Damselfly was discovered for the first time in July 2006 at the site about 1,1 km NE away from Kamień in the commune of Szemud (KONOPKO 2007). The next site was discovered in July 2009, in a peat bog bordered from NE with Zawiat Lake situated in the vicinity of Bieszkowice, in the commune of Wejherowo.

The central point of the peat bog is a dystrophic water body with the *Sphagnum* moss matt separated from the lake by 90 meter-width belt of *Vaccinio uliginosi-Pinetum*

sylvestris KLEIST 1929 bog woodland. The Pygmy Damselflies are present in *Carex limosa* swamp. The population is small; the highest number of individuals was 70. During earlier studies this species was not found in the peat bog. The colonization of this site was probably made before our eyes. Except for the Pygmy Damselfly, 32 dragonfly species were observed in the peat bog in which four of them are under protection: *Aeshna subarctica*, *Leucorrhinia albifrons*, *L. caudalis* and *L. pectoralis*.

In the future, in the area of the peat bog, the forming of the nature reserve called „Bieszkowickie Moczary” is planned, however, nowadays the steps for establishing the second refuge for the Pygmy Damselfly in the area of the Tricity Landscape Park are taken.

Key words. Odonata, dragonflies, *Nehalennia speciosa*, new locality, N Poland, Tricity Landscape Park